

IMBI TOMBERG

ISA, EMA JA SUGUSELTSI
TEISED KOOLIÕPETAJAD

Sündisin 1935. aastal pedagoogidest vanemate lapsena.

Suguseltsis on olnud veel mitmeid pedagooge.

Mina ei olnud kooliõpetaja, aga töötasin kaevanduse õppepunktis ja Eesti Põlevkivi Õppekombinaadis, enne vanaduspensionile jäämist paar aastat veel ENSV Ehitusmaterjalide Ministeeriumi õppe-metoodilises kabinetis.

Täna tahaksin tutvustada oma suguseltsi vanema põlvkonna õpetajaid. Pikemalt rääkida küll oma vanematest – nende tegevusest sõjaeelsel, sõjaajal ja vahetult sõjale järgnenud ajal.

Tutvustada neid õpetajaid:

- kes sündisid veel Vene tsaaririigis.
- algkoolis pidid enamasti õppima vene keeles - oli venestamise aeg
- kelle noorus jäi Eesti Vabariigi sünniaega
- kes seminaris said juba emakeelse hariduse ja asusid õpetajatena tööle noores Eesti Vabariigis

Õpetajate seminarid olid siis paljudele tagasihoidlikumatest oludest pärit noortele heaks võimaluseks hariduse omandamiseks – koos korraliku haridusega saadi ka elukutse

KOOS EESTI VABARIIGI SÜNNIGA ALGAS ÕPETAJATE KOOLITAMISEL UUS AJAJÄRK

- Eesti Vabariigi eesmärk oli lastest kasvatada vaimselt arenenud, mitmekülgsete teadmiste ja oskustega kodanikke
- Selle eesmärgi saavutamiseks pidid tulevased kooliõpetajad ka ise saama korraliku hariduse – olema igakülgsetelt arenenud, võimelised õpetama erinevaid aineid, oskama hästi emakeelt, valdama võõrkeelt, omandama teadmisi ka kunstis ja muusikas.
- Tartu ja Rakvere seminarid olid muudetud emakeelseteks, õpetajate seminarid avati veel Tallinnas, Võrus ning Haapsalus.
- Kunagisest kolme-, vahepeal nelja-aastaselt alghariduselt hakati kohe üle minema 6-klässilisele kohustuslikule algharidusele.
- Lapsed tulid kooli kaks aastat nooremata – juba 8 aastast.
- Nii Tallinna kui Rakvere seminarides, kus minu vanemad õppisid, oli tänu silmapaistvatele õppejõududele, õpetajate õpetamise tase kõrge.
- Seminari lõpetanud õpetajates nähti siis Eesti kultuurielu kandjaid ja edasiviijaid – tõelist “maa soola”. Paljud seminari lõpetanud õpetajad, sealhulgas ka minu omased, töötasid noorsooorganisatsioonide juhtidena, võtsid osa seltside ja ühingute tööst, kuulusid kaitseliitu või naiskodukaitsesse, juhatasid orkestreid, laulukoori, näiteringe jne.

Aastad möödusid ja ajad muutusid:

- Aktiivne osavõtt ühiskondlikust elust Eesti Vabariigis määras pärast 1940. aastal toimunud riigikorra muutust ja hilisemaid okupatsioone tihti ka inimeste edasise saatuse
- Alates 1940-st aastast tuli elada vaheldumisi kahe võõra võimu all, kus rängimad olid just punase terrori aastad.
- Rängaks süüks peeti siis kaitseliitu või naiskodukaitsesse kuulumist. Samuti noorsooorganisatsioonide juhtimist kuhu kuulusid eeskätt noorkotkad, kodutütred, skaudid ja gaidid
- Paljud õpetajad vallandati töölt, arreteeriti, küüditati Siberisse. Paljud hukkusid mobiliseerituina mõlemal pool rindejoont, hiljem sunniti ölaagrites, mõnel õnnestus põgeneda läände jne.
- Kaotused olid õpetajate hulgas suured.
- 1940 -1950-tel aastatel kuulutati paljud pedagoogid ka “kodanlikeks natsionalistideks” kellel nõukogude koolis ei kõlvanud õpetajana töötada

SIIN NAD ON – SUGUSELTSI “EESTIAEGSED” ÕPETAJAD

ELLEN LÄTT (RAITARE)
01.03.1913 - 1950 aastalHILDA LÄTT (VÄLBE)
1903-1947LUI LÄTT
1902-1950EDUARD (EDGAR) LÄTT
1907-1990AILIDE TIMMA
1899 - 1983AITS LÄTT
1910-1984ALVINE TOMBERG
(TANNEBERG)
1901-1988

Ka minu vanematest said tunnustatud pedagoogid, isast ka kunstnik.

EMA JA ISA

HILDA LÄTT

1903-1947

Lõpetasid õpetajate seminari
1925. aasta kevadel
-ema Tallinnas, isa Rakveres.

Kooliõpetaja kutsetunnistuse said
peale praktikaaastat 1926. a. sügisel

LUI LÄTT

1902-1950

Minu sündimise ajal :

- töötas isa Sonda Algkoolis õpetajana, 1938. aastast alates koolijuhatajana,
- ema aga Saksi Kurikalduvuse Tütarlaste Hoolekandekodus ja Kodutööstuskoolis vanemõpetaja-kasvatajana ning juhataja abina

Mõlemad töötasid aastaid selle nimel, et avada kunsti- ja käsitöökallakuga tütarlaste erakool – pension. Peale 1940-t aastat ei tulnud erakooli avamine enam kõne allagi

[illegible]

1930. aastast esinesid Lui Lätt'i maalid Kujutava Kunsti Sihtkapitali Valitsuse (KSKSV) aastanäitustel.

15. septembril 1934 avati Tallinna Kunstihoone KSKSV kunstinäitusega

LUI LÄTT "KARIBIIDI"

Lui Lätt'i tööd olid väljas ka Narva näitustel

Lõik Narva ajalehest "Põhja kodu" 25.11.1933

Tallinna Kunstihoone 1935

Lui Lätt'i maalid tagaseinas vasemal: "Rukkipõllu", "Võiteja" ja "Õhtu".

SAKSA OKUPATSIOONI AASTAD

1941. a. suvel mõrvati Sonda ümbruskonnas "punaste" poolt mitmeid süüdituid inimesi.

Kohalik reservolukits Luit Lätt määrati Sonda omakaitserühma ülemaks kohusetäitjaks. Omakaitserühmal tuli vahel, Alutaguse laantes, nõukogude langevarjuritele korraldatud haarangutest osa võtta.

Esialgu nähti sakslasi päästajtena, hiljem suhtumine neisse mõnevõrra halvenes.

Kord käis ka saksa sõjaväepolitsei, salakaebuse põhjal, koolimaja läbi otsimas. Midagi kahtlast ei leitud, aga pahandusi siiski tuli.

Koolitöö kestis 1944. aasta veebruarini

Dokumendi koopია läbitõlmisele järgnenud kirjavahetusest

haridusosakonnaga kirjavahetusest

1941. aasta

1942. aasta

1943. aasta

1944. aasta

1945. aasta

1946. aasta

1947. aasta

1948. aasta

1949. aasta

1950. aasta

1951. aasta

1952. aasta

1953. aasta

1954. aasta

1955. aasta

1956. aasta

1957. aasta

1958. aasta

1959. aasta

1960. aasta

1961. aasta

1962. aasta

1963. aasta

1964. aasta

1965. aasta

1966. aasta

1967. aasta

1968. aasta

1969. aasta

1970. aasta

1971. aasta

1972. aasta

1973. aasta

1974. aasta

1975. aasta

1976. aasta

1977. aasta

1978. aasta

1979. aasta

1980. aasta

1981. aasta

1982. aasta

1983. aasta

1984. aasta

1985. aasta

1986. aasta

1987. aasta

1988. aasta

1989. aasta

1990. aasta

1991. aasta

1992. aasta

1993. aasta

1994. aasta

1995. aasta

1996. aasta

1997. aasta

1998. aasta

1999. aasta

2000. aasta

2001. aasta

2002. aasta

2003. aasta

2004. aasta

2005. aasta

2006. aasta

2007. aasta

2008. aasta

2009. aasta

2010. aasta

2011. aasta

2012. aasta

2013. aasta

2014. aasta

2015. aasta

2016. aasta

2017. aasta

2018. aasta

2019. aasta

2020. aasta

2021. aasta

2022. aasta

2023. aasta

2024. aasta

2025. aasta

2026. aasta

2027. aasta

2028. aasta

2029. aasta

2030. aasta

2031. aasta

2032. aasta

2033. aasta

2034. aasta

2035. aasta

2036. aasta

2037. aasta

2038. aasta

2039. aasta

2040. aasta

2041. aasta

2042. aasta

2043. aasta

2044. aasta

2045. aasta

2046. aasta

2047. aasta

2048. aasta

2049. aasta

2050. aasta

2051. aasta

2052. aasta

2053. aasta

2054. aasta

2055. aasta

2056. aasta

2057. aasta

2058. aasta

2059. aasta

2060. aasta

2061. aasta

2062. aasta

2063. aasta

2064. aasta

2065. aasta

2066. aasta

2067. aasta

2068. aasta

2069. aasta

2070. aasta

2071. aasta

2072. aasta

2073. aasta

2074. aasta

2075. aasta

2076. aasta

2077. aasta

2078. aasta

2079. aasta

2080. aasta

2081. aasta

2082. aasta

2083. aasta

2084. aasta

2085. aasta

2086. aasta

2087. aasta

2088. aasta

2089. aasta

2090. aasta

2091. aasta

2092. aasta

2093. aasta

2094. aasta

2095. aasta

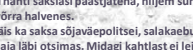
2096. aasta

2097. aasta

2098. aasta

2099. aasta

2100. aasta

RUKKIHAKID PÖLLUL 1943

Koolitöö kõrvalt jätkas isa maalimist ka sõja aastatel. Lõundeni aset täitis enamasti vineer

IMBI 1942

**MATERJALE ISA
KUI KUNSTNIKU KOHTA
SÕJAJÄRGSE AJA
KIRJASÕNAS**

KARIKATUURIDEST VEEL:
Hamikar Mengeli raamatus
"SUURIM ARMASTUS" IV Välis-Eesti, Geislingen, 1963
on kirjas: et teise kompani üks rühmaülem leitnant Lätt
oli hea karikaturist, kui oli mapp täis karikatuure

Selles raamatus on kirjas: Lätt - algkooli õpetaja,
Eesti Kunstnike Rühma toetajaliige 1925. aastast
Narvas. Eesti Kunstnike rühma liige alates 1927. a.

**Spetsiaalne fond
„EESTI KUNSTI MATERJALE“
kunstnike leksikon III osa
koostanud Julius Gens Tallinn 1948**

**ENSV TEADUSTE AKADEEMIA AJALOO
INSTITUUT
„EESTI KUNSTIELU KROONIKA“
XIX sajandi II poolest 1940. aasta keskpaigani.
Koostanud R. Loodus Kirjastus „Kunst“
1976**

1930 aastast on kroonikas kirjas ka Lätt

**ISAST KUNSTNIKUNA ON JUTTU
EDUARD OLE MÄLESTUSTERAAMATUS**

**Lõike Eduard Ole mälestusteraamatust
„Suurel maanteel I“:**

...Mäletasin Lätti kui üht andekamat maalijat ja
joonistajat kogu seminaris õppilasperes ja tundsin
nii suurt huvi selle andeka mehe värskemate
teoste vastu; seepärast otsustasingi enne
koduteele asumist sisse astuda selle noore
koolijuhataja juurde.

...Koolijuhataja Lätt oli tulnud mulle jaama
hobusega vastu ja viis mind oma koolimõisasse.
Nüüd, kus õpilased olid suvepuhkusel, valitses
siin täielik vaikus...

...Mõisahoones asuvad klassiruumid olid
kohandatud õpetajate suvekorteriteks. Ka mina
sain juba saabumise päeval isikliku ateljee ja
võisin otsekohe oma maalitarbed lahti pakkida.

...vabalt ja sundimatu veeres meie noore
seitskonnaga igapäevane elu inimitühjal mere-
rannal. Supeldi, maalikivide loeti raamatuid....

...Nii elati rannamõisas mõned mõnused
nädalad kõige suuremas sobivuses...

1998. AASTA AJALEHE "SIRP" ARTIKLIS, EESTI
KUNSTNIKE RYHMA NÄITUSE KOHTA, ON
NIMETATUD ISA KUBISTILIKKE AKVARELLE

Ajaleht "Sirp" 11.12.1998
Eesti Kunstnikkude Ryhm 1923 – 1940
Eesti Akadeemilises Raamatukogus on avatud
üleülevaatus kubismile ja konstruktivismile
oriendunud Eesti Kunstnikkude Ryhma (EKR)
intensiivsete algusaastate tegevusest.
Raamatukogu fondidest ja Mart Lepa
kunstikogust on eksponeeritud olulisemad EKRI
trükiused. Säilinud fotod lubavad heita pilku EKRI
näitustele Tartus ja Pärnus. Kaduma läinud
teoste reproduktsioonide kõrval näeme siin ka
EKRI liikmete loodud graafikat, raamatu- ja
laulukujundusi, tarbekunsti-kavandeid, joonistusi,
akvarelle, silmapaistvaid reklaamkujundusi.
Esmakordselt on kubistlike akvarellidega
eksponeeritud marginaalseks jäänud Lätt.
Näitust saab vaadata 18. jaanuarini.

Mart Lepp
NB! Kubistlikud akvarellid olid tõenäoliselt pärit
üsnä varasest loomeperioodist.
Hiljemast ajast kubistlikke teoseid ei mäleta

1946 - 1950

Sõjategevuse lõppedes läks vanimatekoju Saksi.
Asus õpetajana kohalikus koolis tööle.
Olgu riigikord milline tahes - eesti lapsed pidid ikka
haridust saama. Üks toonane õpilane rääkis, kuidas ta
innustas neid kodukandi ajalugu uurima.

1946. a. sai NKVD Lätti jälile. Sellest ajast kuni
hukkumiseni 1950. a. oli ta sunnitud end varjama.
Isa viimastest elupäevadest tean vähe. Omastega kontakti võtta oli keeruline.
Isa kartis omakseid ja teisi teda varjajaid inimesi ohtu saata.

Isa leiti 1950. a. suvel
Porkuni järve tagant -
ühelt Kännuküla
heinamaalt

Õlismaalid "Saksi järve küre" ja "Orjaktivi" on valminud juba paosoleku ajal

ÜHE EESTI KOOLMEISTRI JA KUNSTNIKU ELU LÕPUAASTATEST:

- Sõjajärgsetel aastatel loodeti veel kaua Eesti vabastamiseks
- Paosoleku aastatel oli isal palju abistajaid ja varjajaid
- Võimaluse piires jätkas maalimist. Vennad varustasid värvidega.
- Sõprade juures peatudes valmis tal mitmeid õlismaale, enamus tollastest
töödest on siiski akvarellid.
- Varjajate hulgas oli ka punaarmee sõdinud häid tuttavaid. Lootus taastada
Eesti Vabariik oli paljudel ühine.
- Punaarmee või saksa sõjavägi - mobilisierimise puhul oli otsustav sünniaasta
- Peale 1949. aasta küüditamist oli olukord muutunud lootusetuks. Paljud sõbrad
olid küüditatud või arreteeritud. Ohtu sattusid isa varjajad inimesed.
- Pidevalt toimusid haarangud ja läbiotsimised. Tihti märkas vanaema kodu
lähedal ka varitsust.
- Juhul kui isa oleks vastu pidanud Stalini surmani, siis oleks ta ehk ellu jäänud ja
saanud elu hiljem legaalselt jätkata.

LUI LÄTT OLI KA ÜKS II MAAILMASÕJA JA OKUPATSIOONI OHVER

Nii mõnigi kunstiteos jäi loomata, nägemata jäi laste sirmimine ja lastelaste sünd.

KAS TA SUUTIS LOOTA, ET LAPSED JA LAPSELAPSED ELAVAD JÄLLE VABAS EESTIS?

MÕNED SÕJAJÄRGSEL AJAL VALMINUD ÕLIMAALID

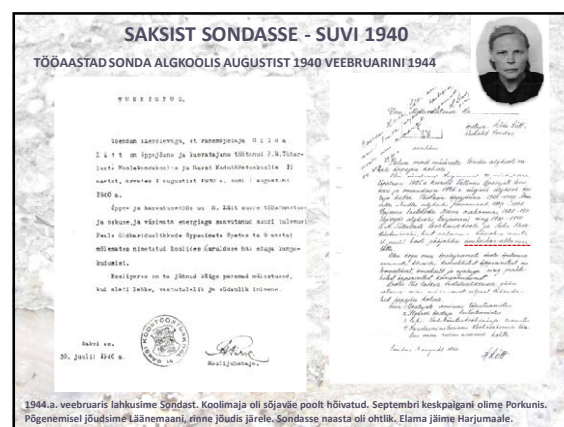
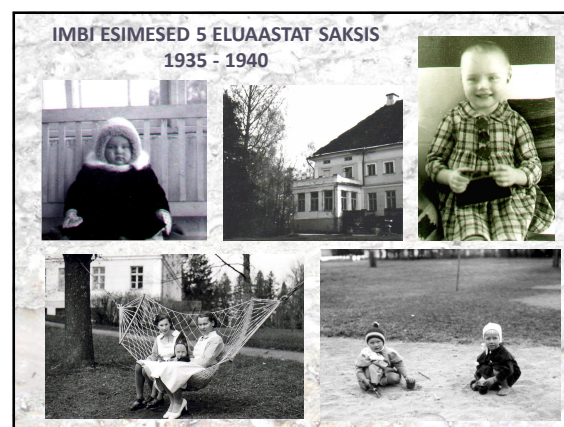
LUI LÄTT - AUTOPOORTEE

SÕJA EEST PÕGENEVAINE LÄPSEGA

ANEMOONID VAHIS 1947 - 1949

EMA ELU JA TÖÖ KOOLIÕPETAJANA

- Minu ema Hilda Lätt (neliavalbet) sündis 20. märtsil 1903. aastal Tuhalas -
Tammiku mõisa kutsari tütreks
- Õppis Tuhala vallakoolis, edasi Kose-Uuemõisa Ministeeriumikoolis, seejärel
Tallinnas Õpetajate Seminaris 1920 - 1925
- Vanemad toetasid tüdrit hariduse saamiseks, aga tuli ka ise õpirahale lisa teenida
- Peale seminari lõpetamist töötas praktikaaastal Mustlas, siis Vaivara lastekodus
ja Kuivajõe Algakoolis. 1930. aastal asus tööle vastloodud Saksi Kurikalduvusega
Tütarlaste Hoolekandekodusse - Kodutööstuskooli
- Töötas Saksis vanemõpetaja-kasvatajana ja juhataja abina. Peale üldainete
õpetas kangakudumist ja võttis osa maanlaste seltsi tegevusest
- 1933. aastal abiellus Lätt'iga
- Peale abiellumist ei lahkunud heaalgaliselt kohalt. Palk oli Saksis tunduvalt
kõrgem tavapärasest algkooliõpetaja palgast
- 1935. aastal sündis tütar Imbi (mina)
- 1940. aastal hooldekodu - kodutööstuskool likvideeriti ja müüdi tavaliseks
lastekoduks
- 1940 kolisime isa juurde Sondasse, kus ema asus samuti tööle õpetajana
- 1941. aasta juunis sündis Sondas tütar Tiit

ALIDE TIMM
EMA TÄDITÜTAR – ELUPÕLINE TALLINNA KOOLIÕPETAJA
1899 - 1983

Lõpetas Tallinna Linna
I Tütarlastegümnaasiumi 1919.a.

Hiljem:
Tallinna Õpetajate Seminari aastased kursused :
Kutsetunnistus nr. 291 - 12. 06.1920.
Oli algkooliõpetaja:
1920 - 1925 - Rapla 6. klassiline algkool
1925 - 1932 - Tallinn, Vestbergi era-alkkool
1932. a. sügisest- Tallinna III Alkkool Uus tn 15

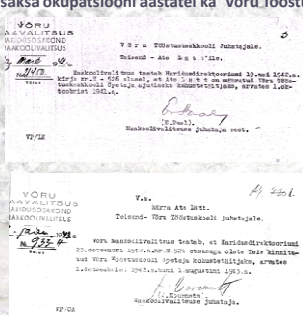
Töötas peale sõda kooliõpetajana kuni pensionile
jäämiseni - minu mäletades 14. 7. kl. koolis.

Õppis Rakvere Õpetajate Seminaris aastast 1926 - ei lõpetanud
Astus Tartu Kõrgemasse Kunstikooli Pallas, mis jäi samuti lõpetamata.
1938. või 1939. aastast töötas Võru teatris KANNEL dekoratsioonina,
saksa okupatsiooni aastatel ka Võru Tööstuskeskkooli õpetajana

ATS LÄTT
1910-1984

Peale sõda oli mõned aastad
Porkuni Kurtummade Kooli õpetaja

ALVINE TOMBERG (TANNEBERG)
1901-1968

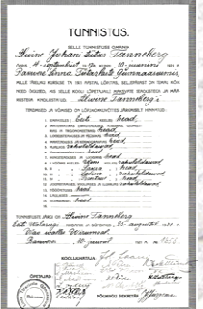
Meheema Alvine Tomberg õppis, peale Rakvere Linna Tütarlaste Gümnaasiumi
lõpetamist, Tartu Ülikooli filosoofia teaduskonnas - ei lõpetanud

Töötas õpetajana:
1923/24 a. Koonu-Ärina algkoolis
Koonu-Ärina Alkkoolis oli ka Ellen Lätt'i õpetaja
1924/25, 1925/26, 1926/27 Vao algkoolis

1921
Tartu Ülikooli astudes

Vao kool 1926.a. - keskei õpetaja Alvine Tanneberg

LÕPETUSEKS

Seminarides hariduse saanud õpetajate tegevus ei piirdunud
kaugeltki ainult koolitööga. Sõjaeeline eesti kool pani tihti tugeva
aluse kohalikele kultuurielule – eriti väiksemates kohtades. Mäletan,
et Sonda koolimajas käis, isegi saksa okupatsiooni ajal, õhtutundidel
vilgas tegevus – laulukoori harjutused, erinevad kursused jne.

Seminarist saadud vaimus oli kujundanud õpetajaskonna, kelle
missiooniks oli eesti kultuuri arendamine. Julgen arvata, et selle
õpetajate põlvkonna töö kandis head vilja, aitas kaasa eesti
rahvuskultuuri püsimisele läbi raskete aegade - nii kodumaal kui
paguluses. Usun, et osa nende püüdlustest ja missioonitundest on
kandunud tänaste õpetajateni – Eesti Vabariigi esimese õpetajate
põlvkonna õpilaste õpilasteni.

Mõned, minu vanemate õpilaste hulgas, valisid samuti õpetaja
elukutse. Edasi õppisid nad küll mujal ja enamasti teisel ajal, aga
seeme pähdi idanema juba algkoolis.

Õpetamise pisik on nakatanud ka suguseltsi nooremat generatsiooni

Suguseltsi nooremad õpetajad:
Eesti Vabariigi esimese õpetajate põlvkonna õpetajate otsesed järeltulijad
Tütar õpetab Tallinna Tehnikaülikoolis. (Keemiateadust)

Poeg käib Tehnikaülikoolis loenguid pidamas. (Mäeinstituut)

Õepoeg on Tallinna Tehnikaülikooli õppejõud. (Informaatika Instituut).

Teine õepoeg oli keskkooliõpetaja, praegu tehnikaülikooli
doktorant.

Minu mees on kümme aastat Tallinna Tehnikaülikoolis
mäetööde täienduskursustel loenguid pidanud.

Mina tegelesin üle kahekümne aasta täiskasvanute kutseõppe
organisatsiooniga ja õpetasin Eesti Põlevkivi kaevuritele
tööohutust.

TÄNAN KUULAMAST!

